

Stockholmi Eesti Päevalehes 1961 ilmunud kirjutis, mis (pealkirjast hoolimata) räägib tegelikult Abhaasia Salme küla eestlastest. TA Raamatukogu kartoteegi andmetel on autoriks olnud Voldemar Kures. Taga-Kaukaasia: Abhaasia: Salme. A. Raik. Ajalugu. Stalini-nimeline kolhoos. Nikolai Kisseljov. Villem Vatter (ja Vatterite pärimine Põltsamaalt). Uzunjan. Tereese Schneider. Platon Džalagonia (Dzhalagunia). Maimo Maasikas. Leida Kivi. Voldemar Haidak. Erna Maasikas. Hildegard Hion. Olud kolhoosis: tubaka-, viinamarja-, aedviljakasvatus, maisikasvatus. Loomapidamine: sead, kanad, veised, mesilased. Kolhoosi produktiivsus. Isetegevus: laulukoor, näitemängutrupp, tantsurühm. Raamatukogu: köidete ja lugejate arv. Ajalehtede lugemine. „Sovetskaja Estonia” rohke lugemine eestikeelsete lehtede asemel: autor osutab võimalikule venestumisele. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Stockholmi Eesti Päevaleht (nr. 229), 3. oktoober 1961, lk. 1–2

Suhhumi-eestlaste järeltulijate juures

Aegajalt ilmub N. Eesti ajalehtedes katkendlikke teateid vanade eesti asunike järeltulijaist Musta mere ääres. Missugused eesti asundused N. Liidus täpselt on säilinud ja kuipalju on arvuliselt vanade asunike järeltulijaid, kes end veel eestlasteks tunnistavad, seda ei ole nõukogude ajal üheski teatmeteoses ega mujal märgitud. „Sovetskaja Estonia” 2. septembri numbris kirjutab keegi A. Raik eestlaste külastamisest „Salme” asunduses Nõukogude Gruusias. Eesti asundused Lõuna-Venemaal Musta mere rannikul paiknesid Krimmis ja Lõuna-Kaukaasias. Kirikuõpetaja August Nigoli poolt käesoleva sajandi alul koostatud teose „Eesti asundused ja asupaigad venemaal” kohaselt oli Krimmis kuus eesti asundust: Kontshi-Shavva, Sõrt-Karaktshora, Tshurtshi, Tarhhan, Samruki ja eestlaste koloonia Simferopoli linnas. Need Krimmi asundused loodi eestlaste poolt 1860. aasta paiku ja pisut hiljem, seega sada aastat tagasi. Musta mere ääres Lõuna-Kaukaasias oli samuti kuus eesti asundust, kolm neist Adleri sadama piirkonnas ja nimelt: Punaselageda, Salme ja Sulev ning kolm Suhhumi ümbruses: Alam-Linda, Ülem-Linda ja Estonia. Peale nende oli eesti asundusi Põhja-Kaukaasias.

Salme asundus paikneb umbes 12 kilomeetrit Adlerist Suhhumi poole, 4 kilomeetrit merest, Psou jõe kaldal suure maantee ääres, mis kulgeb Musta mere kallast pidi Novorossiiskist Suhhumi. Adlerist pisut üleval pool asub kuulus kuurort Sotshi. Salme koloonia tekkis 1884. a., see oli tollal 400-hingeline ja asundusel oli alul maad kasutada ligi 1200 tiinu. Asundusel oli oma kooli- ja rahvamaja.

Linda-nimelised asundused ja Estonia asutati Suhhumi, abhaaslaste maale. Abhaaslased, väike mägirahvakild, sugulased tsherkessidega, usult muhameedlased. Vene-Türgi sõja ajal 1878 läks türgi agentidel korda abhaaslasi Vene valitsuse vastu mässule kihutada. Abhaaslased vallutasid ajutiselt isegi Suhhumi linna. Mässu mahasurumisel aeti abhaaslased Suhhumi ümbrusest välja. Suur osa neist siirdus Türgi. Nende vabanenud maaalad asustati

teiste rahvastega ja nii said ka eestlased tol korral Suhhuumist soodsail tingimustel maad.

Sajandi vahetusel oli Suhhuum rahvuste poolest kirju segu, siin asusid mingireelid, gruusialased, kreeklased, sakslased, venelased ja eestlased.

Ülalnimetatud A. Raik jutustab oma külaskäigust Salme asundusse, et see asub nüüd Gruusia osariigis Gagrõi linna lähedal. Asundus on muudetud Stalini-nimeliseks kolhoosiks. Gruusialased austavad veel oma suguvenna „isakese” mälestust.

„Tsüpresside ja palmide tihe roheline peidab kolhoosi valgeid mugavaid majakesi. „Tere jõudu!” — „Jõudu tarvis!” vastatakse külalisele. Imelik oli kuulda eesti keelt nii kaugel Eestist.” Nende sõnadega algab A. Raik oma jutustust, millest mõne olulise osa edasi anname. Selgub, et kolhoosis leidub gruusialasi ja armeenlasi, igatahes on nad kolhoosi juhid. Kolhoosi parteisekretäriks on Tshakriani.

Külalisele olevat salme asundusest jutustanud ühte ja teist viimase sõja invaliid Nikolai Ivanovitsh Kisseljov, kes viimase sõja ajal olevat juhtinud kohalikke partisane. Lõpuks oli A. Raik saanud jutule ka Salme kolhoosi (kolhoosi tituleeritakse vahel ka Salme nimega) zootehniku Vilhelm Vatteriga, kes oli teatanud, et tema perekond pärineb Põltsamaalt. Salme kolhoos olevat õitsev majapidamine. Seal kasvatatakse tubakat ja mäekülgedel on viinamarja- ja aiaviljaistandused. Tubakaistandusi hooldab ülemusena armeenlane Uzunjan. Tubakaga olevat palju jandamist, enne kui saadakse tubakalehed ära anda riigile. Kolhoosis kasvatatavat ka maisi. Maisitaimed ulatuvad nelja meetri kõrgusele. Edasi olevat Salme asunduses tõusigade farm, kanakasvatus, piimakarjafarm ja mesila. Piimalehmi olevat 300. Karja produktiivsuse tõstmiseks olevat N. Eestist äsja toodud kolhoosi 26 musta-valget kirja tõulehma.

Karja eest hoolitsevat eestlanna Tereese Schneider. Teda oli kiitnud külalisele kolhoosi abiesimees P. Dzhalagunia (gruusialane), kes oli öelnud, et Tereese Schneider olevat Abhaasia autonoomse vabariigi „kuulus lüpsja”. Seafarmi juhatab Salme kolhoosis Maimu Maasikas, kes omab sotsialistliku töökangelase tiitlit. Farmis on 260 siga. Kanafarmi juhatab Leida Kivi, kes hoolitseb 2100 kana eest. 1960. a. olevat kolhoos annud riigile 90 000 muna. Kolhoosis olevat ka siidiusside kasvatus ja äsja olevat riik saanud sealt 4000 kilo siidiussituppe.

Kolhoosi klubis juhatab laulukoori eestlane V. Haidak. Näitemängutrussi juhatab E. Maasikas. Asunduses olevat ka puhkpilliorkester ja tantsugruppi instrueerivat ja õpetavat eestlanna H. Hiion.

Edasi kirjutab A. Raik: „Kolhoosi klubi üks seintest on ilustatud pannooga, mille teemaks on ained gruusia kirjanduse klassiku Rustaveli teostest. Teist seinat ehivad Pushkini, Lydia Koidula ja Shota Rustaveli portreed, samuti Gori, Suhhumi ja Tallinna vaated.

Loosungeid leidub neljas keeles: kolhoosnikke kutsutakse üles veel intensiivsemalt töötama Isamaa kasuks vene, eesti, gruusia ja armeenia keeles. Kolhoosi raamatukogus on 5674 köidet ja biblioteeki kasutavad 756 lugejat. Kol-

hoosi käivad ajalehed Sovetskaja Estonia (tellib 265 perekonda), Rahva Hää! (tellijaid 117), Noorte Hää!, Säde, ajakirjad Pilt ja Sõna ja Nõukogude Naine”. Nii A. Raik.

„Sovetskaja Estonia” suure tellijate arvu järgi otsustades on kolhoosis kas rohkesti venelasi, kes Eestist kohale tulnud või siis selliseid eestlasi, kes juba on *venestunud*. Nagu juba eespool mainisin, on N. Eesti väljaandeist raske saada andmeid vanade eesti asunike järeltulijate arvu kohta. Salme asunduses olevat tubakakultuuride all 108 hektarit. Nagu varematest kirjeldustest meelde jäänud, elavad Lõuna-Kaukaasia eestlased suhteliselt jõukalt, saades om toodete turustada suures suvituskohas Sotshis.

Mõni aasta tagasi olid nõukogude maadlejad Stockholmis võistlemas. Matshiõhtul Eriksdalshallenis sattusin vestlusse gruusialasest maadlejaga, kes, kuuldes, et olen eestlane, hakkas jutustama Gruusias asuvatest eestlastest, kellede hulgas tal olevat tutvusi ja keda ta iseloomustas kui toredaid ja tublisisid inimesi. Jutt ei saanud kaugele areneda, sest lähenenud politruk segas vahele, sosistas sportlasele midagi kõrva ja viis ta lõpuks ära.

Fakt.